

Mgr. Andrea Kamenická
Proměny religiozity v ještědských prózách Karoliny Světlé
(Posudek rigorózní práce)

Úkolem tohoto posudku je samozřejmě posoudit předloženou práci jako celek, na druhé straně není možné zcela odhlédnout od předchozích neúspěšných verzí. Budu se tedy věnovat i tomu, jak se práce Andrey Kamenické postupně proměňovala.

Zatímco koncepce celé práce se nijak převratně neměnila (autorka postupuje od obecné charakteristiky náboženství a víry v 19. století k její konkretizaci prostřednictvím náboženských motivů v díle Karoliny Světlé), ve vlastním textu došlo ke zjevnému kvalitativnímu posunu. Odhlédněme teď od toho, že tento posun je především výsledkem redukce komplikované problematiky, resp. že místa, jejichž dovysvětlení bylo v předchozích posudech vyžadováno, autorka často prostě vynechala – a věnujme se tomu, co v textu zůstalo zachováno.

Úvodní popis vztahu mezi státní a církevní moci v podmínkách habsburské monarchie lze považovat za přehledný a relativně objektivní. S jednotlivými tezemi lze samozřejmě nesouhlasit (s. 13: /za Josefa II./ „církev byla zbavena samostatného života“: domnívám se, že ani podřízení výchovy kněží státu neopravňuje tak silnou tezi), některé zůstávají matoucí (s. 13: „aby se zabránilo bezproblémovému prolnutí funkcí církevního života se státními zájmy, stát toleroval tři nekatolická vyznání“), vcelku se však autorka s problematikou vyrovnala. Méně jistoty projevuje v líčení situace roku 1848, když směšuje spíše konzervativní osvětovou činnost Vinařického a radikální postoje Náhlovského a Příhonského (s. 16; a pokud už zabíhá do těchto podrobností, neměla by alespoň zmínit osud Augustina Smetany?). Právě v tom se projevuje jeden ze základních problémů úvodních kapitol práce: charakteristiky jsou posbírány z odborné literatury různých dob a různé provenience, odrážejí postoje různých autorů – ale vlastní stanovisko autorky zřejmé není. Přitom v náboženských otázkách, pokud jsou tématem práce, je takřka nemožné postoj nezaujmout – i s rizikem či jistotou, že to bude postoj osobní, a tedy nutně vystavený kritice. Např. ke katolické církvi se v důsledku své indiferentnosti autorka staví kriticky či vstřícně podle toho, z jakého zdroje právě čerpala; nad

složitým, skutečně dichotomickým postavením „vlasteneckých kněží“ v české společnosti 19. století či naopak v rámci církevní hierarchie se ale samostatně zamyslet nedokáže (s. 18).

Již dříve bylo v posudcích upozorňováno, že zahrnutí všech nekatolických postojů (od pravoslaví přes spiritismus po antiklerikalismus) pod pojem „alternativní formy religiozity“ je hrubě zjednodušující. Autorka však na něm trvá a logicky dospívá k matoucím závěrům: „český věřící postupně zaujímal antiklerikální či nenáboženské postoje“ (s. 22). Je v pořádku, že autorka věnuje pozornost i takovému fenoménu, jakým byl spiritismus, v jeho výkladu však myslím zjednodušuje, když ho redukuje na otázku dobové „módy“ – a nereflektuje jeho vztah k lidové magii, minimálně pro venkovské prostřední severních a východních Čech charakteristický (k tomu srov. např. diplomovou práci Michala Dědka Literární obraz Podkrkonoší v české literatuře od 90. let 19. století do současnosti, 2007).

Kapitolu o náboženských svátcích autorka vhodně rozšířila o problematiku náboženských přechodových rituálů; celá tato část však působí poněkud popisně, některé skutečnosti se navíc zbytečně opakují (připomínka náboženských poutí na s. 20 a znovu na s. 32). Občas se tu také projeví autorčin sklon ke zbrklým úsudkům: „v 19. století považovali lidé smrt za běžnou součást života a byli s ní smířeni“ (s. 35) – smrt není součástí života a v průběhu 19. století najdeme řadu dokladů ukazující vášnivou nesmířenost s faktem smrti.

K samotné ústřední, interpretační části práce jen několik poznámek. Ačkoli proti předchozím verzím působí promyšleněji a cílevědoměji, je zjevné, že s některými otázkami se autorka neuměla vyrovnat. Zcela stranou jejího zájmu tak zůstaly např. postavy Ambrože Potockého (Kříž u potoka) nebo Frantína otce (Frantina). Kdyby jim věnovala patřičnou pozornost, sotva by mohla dospět např. k tezi o mravních zásadách, které „všem členům Potockých chybí“ (s. 52). Zajímavým obohacením práce je pokus o postižení rozdílů v pojetí víry u mužů a u žen. Autorčin závěr, že ženy jsou jako věřící „frivolnější“ (s. 70) však považuji zase za zjednodušující. Teze, že román Frantina je „zcela oprostěn o lidovou festivity“ (s. 86) je sotva uvěřitelná, pokud vezmeme v úvahu, jakou roli v něm hrají např. náboženské poutě.

Jako pozitivum práce lze kvitovat, že Závěr není pouhým převyprávěním předchozího obsahu, ale autorka se poctivě snažila své postřehy přetvořit v ucelenou koncepci. Že se jí to vlastně nepodařilo, není jejím osobním neúspěchem, ale spíš výrazem toho, do jak náročné problematiky se pustila. Potřeba alespoň nějakého závěru ji občas dovádí k tezím, které jsou opět zjevně zjednodušující a snadno napadnutelné (např. Frantina a Míchal jako postavy prezentující názory pro lidové vrstvy „zcela atypické“ /s. 91/).

Autorce se podařilo významně redukovat i rušivé formální nedostatky, byť některé zůstávají (formát citací, nečeské vazby). Je zjevné, že skutečně nové a přínosné poznatky by do složité problematiky mohlo přinést pouze dlouholeté studium celých oborů s náboženskými otázkami souvisejících (namátkou – česká filozofie 19. století, každodenní život venkova i města, protestantská náboženská tradice...). Jako prostý přehled a úvod do problematiky religiozity v díle Karoliny Světlé je však práce vyhovující. K obhajobě ji tedy při všech výhradách, kterých ani tentokrát není málo, **doporučuji**.

V Praze 15. 11. 2015

PhDr. Václav Vaněk, CSc.